

TJAŠA RANT¹

Slovenska igralka ruskega rodu – Marija Nablocka

Izvleček: Rusko igralko Marijo Nikolajevno Borislavsko, bolj poznano pod umetniškim imenom Marija Nablocka, sta ljubezen in val emigracije leta 1922 zanesla v Ljubljano, kjer je po prvem nastopu že postala članica ljubljanske Drame. Pridobljeno znanje v ruskih carskih gledališčih je ob pomoči drugega moža, prav tako igralca in režiserja, Borisa Putjata prenesla in utrdila na slovenskih tleh. Njena igra je bila moderna, neposredna, najizrazitejše so bile njene vloge psihološko realističnih tragičnih in tragikomičnih ženskih likov. Prirojen komedijantski dar pa je sproščala v renesančnih komedijah evropskih piscev. Namen besedila je predstaviti življenjsko pot Marije Nablocke, od njenega obetajočega bogatega in brezskrbnega začetka do končnega životarjenja velike igralka v majhni sobi, kakor tudi orisati njeno bogato igralsko zapuščino slovenskemu gledališču.

Gljučne besede: Marija Nablocka, Boris Putjata, ruski igralci, ruski emigranti

UDK: 792.071.2.028:929Nablocka M.

A Slovenian Actress of Russian Origin – Maria Nablotskaya

Abstract: Russian actress Maria Nikolaevna Borislavska, better known as Maria Nablotskaya, was carried by love and an emigration wave to Ljubljana in 1922, where she became a member of Ljubljana's

¹ Tjaša Rant, profesorica ruščine, hrvaščine, srbščine in makedonščine, je raziskovalka na Inštitutu za civilizacijo in kulturo. E-naslov: tjasa.rant@ick.si.

Drama Theatre after her very first performance. With the help of her second husband, actor and director Boris Putyata, she transferred the knowledge acquired in Russian imperial theatres to the Slovenian territory, where she further developed her talent. Her acting was modern and direct, and her most outstanding roles were those of psychologically realistic tragic and tragicomic female characters. Her humorous gift, on the other hand, was given free scope in European Renaissance comedies. The purpose of this text is to present the career of Maria Nablotskaya from its promising, affluent, carefree beginnings to the great actress's final years spent in a cramped room, as well as to outline her rich legacy to the Slovenian theatre.

Keywords: Maria Nablotskaya, Boris Putyata, Russian actors, Russian emigrants

Revolucijska leta v Rusiji so marsikaterega Rusa v upanju na boljše prihodnost zanesla v bližnje ali bolj oddaljene dežele. Emigracija v drugo domovino je bila za nekatere zgolj prehodno obdobje, saj so se po končani vojni vrnil domov, drugi pa so si v nekaj letih uredili življenja, se privadili na novo okolje in tam tudi ostali. V Ljubljano je prišlo veliko število univerzitetno izobraženih profesorjev, znanstvenikov, igralcev in režiserjev z izrednimi referencami. Med njimi je treba posebej izpostaviti Borisa Putjata, ki je igral in režiral že v Pragi in si je za zadnjo daljšo postojanko izbral Ljubljano. Putjati se je kmalu po prihodu pridružila njegova življenjska sopotnica Marija Nablocka.

Zgodnja poroka v bogato družino

Marija Nikolajevna Borislavska, bolj poznana kot Marija Nablocka, se je rodila 14. julija 1890 v Astrahanu ob Kaspijskem jezeru. Igralstvo ji je bilo položeno v zibko, čeprav v zgodnji mladosti ni kazalo, da se bo s tem v življenju res ukvarjala. Oče Nikolaj Mihajlovič Borislavski je bil “gledališki podjetnik”, ki je najemal in vodil gledališča, včasih pa je poprijel tudi za delo režiserja. Mama Olga G. Meier je bila igralka, “uspešna v karakternih vlogah in neuspešna v klasičnih”.² Oba sta delovala v različnih mestih ruskega imperija, kjer koli se je obetal zaslužek, zato sta za Marijo skrbela očetova starša.³

Najstniška leta je preživela v internatu, kjer se je učila lepega vedenja, igranja na klavir ter nemškega in francoskega jezika. Takoj po šolanju se je komaj sedemnajstletna poročila s premožnim Konstantinom Karpom Baliozom in štiri leta zakonskega življenja živela gosposko in brezdelno. Tedaj je bilo za visoko in izobraženo družbo carske Rusije značilno, da je veliko potovala po evropskih mestih. Z možem sta tako skoraj leto dni živela v hotelih, obiskovala igralnice in nočne lokale. Bila sta v Dresdnu, Münchnu, na Dunaju in v Parizu. V Dresdnu je rodila prvega sina Jakoba, drugega, Ivana, pa takoj po vrnitvi v Rusijo. Že pri 21 letih se je ločila, zapustila družino in se preselila k mami v Kijev, kjer se je posvetila igralstvu.⁴

Študij in priprava na igralstvo

Marija se je v letih 1909/1910 prvič pojavila v kijevskem gledališču, kjer je takrat igrala njena mama.⁵ Prav tam je spoznala tudi svojega bodočega moža, 19 let starejšega Borisa Vladimiroviča Putjato, ki

² Kalan, 1980, 125.

³ Kocijančič, 2007, 238.

⁴ Prav tam.

⁵ Vagapova, 2007, 71–74.

SLIKA 1: Marija Nablocka v vlogi Nastasje Filipovne
(vir: Kalan, Filip: Hvalnica igri)

je imel odločilno vlogo pri njenem igralskem izobraževanju. Putjata se je izšolal za odvetnika in je odvetniški poklic opravljal vse do rusko-japonske vojne, nato pa se je posvetil gledališču. Imel je izjemen igralski talent, ki ga je opazil tudi znani režiser Nikolaj Nikolajevič Sineljnikov, zato ga je vzel pod svoje okrilje.

Putjata, sprva bolj poznan kot igralec, pozneje pa kot odličen režiser, je v Mariji prepoznal igralski talent in postal njen glavni učitelj s ciljem, da iz nje naredi vrhunsko igralko. Ob Putjati jo je držel, krenjenj, pantomime in obvladovanja telesa učila nekdanja balerina Lidija Nikolajevna Geiten. Geitenova je delovala v znamenitem Bolšoj teatru, kasneje pa je poučevala baletno tehniko in karakterni ples. Šele ob njenem poučevanju je Nablocka, kar je kasneje tudi potrdila,⁶ začela razumevati splošna navodila, ki jih je dajal Putjata.

⁶ Mahnič, 1959, 60.

Kako s pravo kretnjo ponazoriti smisel dramskega besedila, kako ga utrditi v vsaki situaciji in kako ga posredovati gledalcem z detajlno igro, je bilo v tem obdobju znanje, s katerim je obogatila svoje igralske veščine.⁷

Potem ko se je že dve leti šolala pri Geitenovi, je Putjata najel gledališče, kjer je leta 1916 prvič zaigrala Nelly Nablocko v komediji *Kariera Nablockega*. Nastop je bil zanjo uspešen, saj jo je znameniti Sinelnikov še isto sezono angažiral. “Tako je nastal njen scenski psevdonim. S tem je bila določena njena usoda”.⁸ V naslednjih štirih sezonah je nastopala v Harkovu, v Sinelnikovih gledališčih v Kijevu in Odesi, Rostovu in Tiflisu (danes Tbilisi). Naučila se je in uspešno odigrala 140 vlog. Začela je kot komedijantka, kasneje pa sta se s Putjato orientirala na dramske repertoarje in lahko karakternost.⁹

Nablocka in Putjata sta skupaj živela že pred začetkom prve svetovne vojne. Takrat je Putjata igral v uglednem Korševem gledališču v Moskvi, ona pa si je nabirala izkušnje v “fabriških”¹⁰ gledališčih. Leta 1917 je revolucija prisilila Putjato, da je zapustil domovino in odšel na bojišče v bližino Vladivostoka. Začelo se je nemirno obdobje, in če ne bi izbruhnila vojna in revolucija, bi tako Nablocka kot tudi Putjata verjetno nadaljevala svojo uspešno kariero v Rusiji. Leta 1920 se je Putjata pridružil igralski skupini Mihaila Muratova na svetovni turneji iz Sevastopola čez Carigrad in Beograd do Ljubljane.

V Ljubljani so svetovno turnejo začeli in končali s predstavo *Pigmaliona* B. Shawa, v kateri je bil Putjata “najboljša figura. Njegova

⁷ Prav tam.

⁸ Vagapova, 2007, 73.

⁹ Prav tam, 74.

¹⁰ Vodstva tovarn so za delavce enkrat tedensko priredila gledališke igre. V prvih vrstah sta sedela vodstvo in administracija, zadaj pa delavci, ki so bili nad predstavami praviloma navdušeni. Vir: Mahnič, 1959, 51.

NABLOCKA, iz Pariza
1929, februar

Ministrstvo pošte in telegrafa. Министерство Пошта и Телеграфа.

Brzoiavka **Телеграм**
theatre dramatique ljubljana jugoslavie

PARIS 99324 10 20/2 15=

Iz — Из	Številka Brzoiavke Telegrafa	Vreda Вреда	Številko nared Broj porok	Predana Време предаје			Službeni podatki Службени подаци	Pošta Време prijema					Sprejet Пријето	
				dan	ur	min.		dan	ur	min.	na	od		prejeto

ZAGREB 2 FEB 29 DARIĆ

PREJETA PROBUKAZAR CONDE LETTRE SUIE NABLOCKA

SLIKA 2: Telegram ob uspehih Nablocke iz Pariza
(vir: Arhiv Slovenski gledališki inštitut)

sijajna zgovornost, eleganca, živahnost, svetska ležernost in končno dojmljiva prisrčnost so vrline tega umetnika, ki se zna vsak večer premeniti v povsem nov značaj.”¹¹ Po enem tednu gostovanja v Ljubljani je skupina razpadla, saj je uprava Drame za eno sezono angažirala “Mihajla Muratova, bivšega režiserja Državnega gledališča v Moskvi, go. Jeleno Maršovo, bivšo članico moskovskega Umetniškega gledališča, in gospoda Borisa Putjata, bivšega člana slovitega moskovskega gledališča Korša”.¹²

Tako je Putjata med letoma 1920 in 1925 že nastopal v ljubljanski Drami. Kot režiser in igralec je ogromno prispeval k raznolikosti, bogastvu in kakovosti uprizoritev slovenskega gledališča. Poleg tega se je izvrstno izkazal tudi kot učitelj igre za slovenske igralce.

¹¹ SN, *Kultura*, 7. 9. 1920, 3.

¹² SN, *Kultura*, 11. 9. 1920, 3.

Med njimi sta bila vidnejša učenca Ivan Levar in Janez Cesar¹³ ter seveda Marija Nablocka. Putjata je, ko je dobil stalni angažma v Drami, Mariji poslal pismo s kratkim sporočilom “Pridi sem. Tvoja Vera” in naslovom. Tedaj je vedela le, da spet dela v gledališču v nekem mestecu med Dunajem in Trstom.

Beg v tujino za ljubeznijo

Ob pomoči petrograjskih igralskih kolegov se je Nablocka od Rusije slovesno poslovila v Gruzinskem klubu,¹⁴ nato pa jo je čakala dolga pot od kaspijskega območja preko Gruzije do Črnega morja ter preko Balkana do Ljubljane. Že v Vladikavkazu so ji boljševiki v zameno za prepustnico za izstop iz države odvzeli dokumente in dragocenosti, ki jih je imela. “Gospa iz Astrahana” je na srečo s seboj na pot vzela tudi nakit, “dva briljantna uhana, skrita v stari pudrnici, za nakup valut in podkupovanje”,¹⁵ s katerim si je kupila ladijsko karto od Batumija do Carigrada. Edini dokument, ki ga je še imela, je bila prepustnica, s katero si je na nekdanjem srbskem konzulatu sposodila denar in se znova podala na pot. Preko Grčije je prispela do Jugoslavije.

Življenje s Putjato

Po naporni poti je 21. septembra 1922 prišla v Ljubljano in se nemudoma lotila študija glavne ženske vloge Nastasje Filipovne v dramizaciji *Idiota* F. M. Dostojevskega. Nastopila je že po dveh mesecih. Sprva je bilo dogovorjeno, da bo Nastasja govorila rusko, kmalu pa si je uprava Drame premislila in v dobrih dveh tednih se je bila Nablocka prisiljena naučiti slovensko besedilo. Pri melodiki

¹³ Kalan, 1980, 128.

¹⁴ Gledališki list Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani, 394.

¹⁵ Prav tam, 122.

slovenskega jezika ji je pomagal Oton Župančič. Predstava je bila zelo uspešna. Milutin Zarnik je v *Slovenskem narodu* zapisal, da je Putjata kot režiser “storil izredno mnogo, in ni ga igralca, iz katerega bi ne bil znal izvabiti največ, kar je bilo mogoče”. “Duh ruske igralске umetnosti preveva predstavo,” je še dodal.¹⁶ Putjata je v predstavi odigral čutnega posvetnjaka Rogožina, ki v navalu čustev in strasti zaradi neuslišane ljubezni ubije Nastasjo Filipovno. Kljub sikajoči slovenščini, ki se je tu in tam slišal v predstavi, je Zarnik zapisal, da je njegovo delo “izvršeno in njegova vnema za naš slovenski oder nas moreta navdajati le z občudovanjem in največjo hvaležnostjo. /.../ Putjata je v prvi vrsti komedijaš; je pa dovolj velik umetnik, da nam je vstvaril tudi Rogožina v izklesani umetniški obliki.” Nablocki pa je dodelil glavno žensko vlogo, pri kateri, “kadar poseže v igro, pridobi celotni prizor na plastiki in barvi, kakor bi posijalo solnce na livado”.¹⁷

Nevajena majhnega ljubljanskega odra je Nablocka odigrala prvo vlogo v slovenskem jeziku, pri čemer ji je ušel marsikateri široki ruski glas. Kljub temu je Zarnik v *Slovenskem narodu* pojasnil, da je kot gostja prišla v Ljubljano in se naučila “svoje velike vloge v tako dobri slovenščini, da je to samoposebi pravi čudež. /.../ In igrati zna! Komaj nastopi, začutimo, da imamo opraviti z izborno gledališko umetnico. Pri tem je njena moč zlasti temperament, ki je pristen in nato prepričevalen. /.../ Pritrdil mi bo najbrže vsakdo, kdor jo je videl, da je ta umetnica dika in največji sijaj tega večera.”¹⁸ Gledalce pa je, ne samo z izjemnim in predvsem novim igralskim talentom, očarala tudi s svojo zunanostjo.¹⁹

¹⁶ SN, Poglavje o “Idijotu”, 17. 12. 1922, 1.

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ Razgovor z Mirkom Mahničem.

SLIKA 3: Nablocka kot grofica Orlova v drami *Zalti oktober* 1954
(vir: Kalan, Filip: Hvalnica igri)

Kot pri vsaki začetnici so bile tudi njene kretnje na začetku ne-skladne in neizrazite. V *Izpovedih* Nablocke, ki jih je izbral Mirko Mahnič,²⁰ se Nablocka spominja, kako strog je bil Putjata. Vodil jo je skozi besedilo, tako da je govoril stavek za stavkom, ona pa je ponavljala za njim. Učenje je potekalo v treh fazah: najprej je bila potrebna podrobna analiza celotnega besedila, ob kateri se je morala prikazati psihološka oziroma notranja podoba osebe, ki jo je moral igralec ustvariti; nato je sledila usvojitev besedila in končno ponovno obdelovanje notranje podobe lika, zdaj že z absolutnim znanjem besedila.²¹ Leta 1920 je postala tudi članica Narodnega gledališča. Ob pomoči Putjate, igralca Frana Lipaha in Otona Župančiča se je zelo hitro naučila slovensko. Resda se ni nikdar po-

²⁰ Vsestranski gledališki ustvarjalec, režiser, lektor, pisatelj, profesor (op. p.).

²¹ Mahnič, 1959, 25.

vsem otresla ruske mehke izgovarjave in ji Cankar ni bil blizu, je pa zato blestela v ruskih igrah in občinstvo jo je vzljubilo. "Nablocka ni bila nikoli Antigona ali lady Macbeth ali Krimhilda in ne Helena Alving, četudi je mojstrsko zaigrala prenekatero radoživo shakespearovsko ali molièrovsko postavo, marsikatero gledališko delo brez visokih literarnih vrednot pa je dvignila celo višje s svojo žlahtno teatraliko, s svojim izjemnim odrskim čarom, ki je enako silovito segal v avditorij kakor med soigralce in jih oplajal,"²² je zapisal Dušan Moravec.

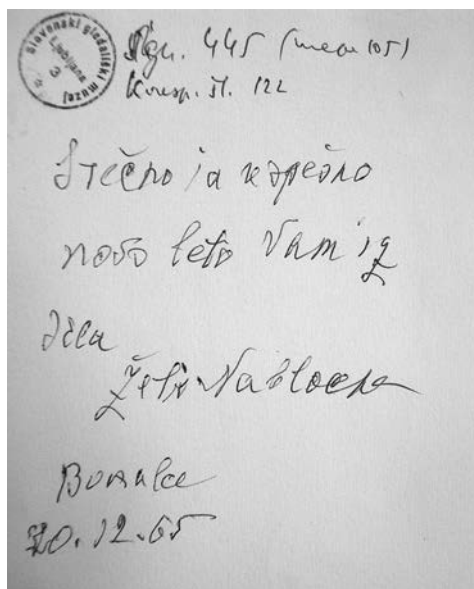
Nablocka je pri 14 letih zbolela za svinjko. Spominja se, da ji je šumelo v ušesih. "Živec v desnem ušesu je bil paraliziran in se ni dalo pozdraviti."²³ Naglušnost ji je seveda oteževala njen poklic, vendar ji ni odvzela volje za igro. Poleg svoje vloge se je vedno morala naučiti tudi vloge soigralcev, zato da je lahko z njihovih ustnic razbrala, kdaj je bila na vrsti. Njena soigralka Draga Ahačič se spominja, ko je Nablocka vadila z igralcem, ki je bil obrnjen stran, zato z njegovih ustnic ni mogla razbrati, kdaj je na vrsti. Igralec je režiserju rekel, da ne more igrati z nekom, ki je gluha, Nablocka pa je iznajdljivo pripomnila: "Vsak človek ima svojo organsko napako" in ga utišala.²⁴

Ko je prišla v Ljubljano, je bil Putjata že precej bolan. Leta 1923 je prestal drugo operacijo in je po njej vidno oslabel. Kljub boleznim je v zadnjih sezonah uprizoril tri znamenita ruska dela – predstavo *Idiot* in *Stričkov sen Dostojevskega* ter Tolstojevo *Āno Karenino*. V vseh treh predstavah je nastopila tudi Marija Nablocka. Zadnjo predstavo je igral 14. marca 1924 v vlogi Žida Bonaventure iz Župančičeve *Veronike*. Že v garderobi, pred nastopom si je "s pomočjo

²² Moravec, 1980, 314.

²³ Prav tam, 89.

²⁴ Razgovor z Drago Ahačič.

SLIKA 4: Novoletno voščilo Nablocke Ivanki Mežan
(vir: osebni arhiv Ivanke Mežan)

zdravnika komaj opomogel od omedlevice in še med igro drgetal od mrzlice”,²⁵ so zapisali v *Jutru*, vendar je dostojno odigral zadnjo vlogo in se tako poslovil od gledališča. Po predstavi so ga odpeljali v Pančevo k ruskim specialistom. Ko so ga med zdravljenjem začasno odpustili domov, sta se oktobra 1924 z Nablocko tudi poročila. Zadnje pismo Franu Lipahu iz bolnišnice je Putjata napisal 20. marca 1925. Bolj kot še ene operacije ga je bilo strah “biti tako daleč proč od gledališča”.²⁶ Kmalu zatem, 8. aprila 1925, je umrl v Pančevu.

V Ljubljani

Čeprav je bila Nablocka v Ljubljani dobro sprejeta tudi zaradi ugleda, ki ga je užival Putjata, je prav njena močna individualnost

²⁵ J, Boris Vladimirovič Putjata, 10. 4. 1925, 5.

²⁶ Prav tam.

pritegnila publiko, vztrajnost pri doseganju in razumevanju gledališke obrti pa vzbudila spoštovanje med kolegi.²⁷ Svoj poklic in gledališko umetnost je sveto spoštovala. Komedijska naravnost ji je bila prirojena, kar potrjuje tudi Mahnič, ki pravi, da je bila zelo duhovita in je imela vedno pripravljeno šalo.²⁸ Še tako nerodno situacijo je zlahka obrnila v smešen dogodek. Nekoč je sredi predstave padla, kar je hipoma popravila z: “Ah, zdaj pa še hoditi ne znam”²⁹ in vsi so mislili, da je bil padec del predstave.

Umetniška izvirnost, s katero je obogatila slovensko gledališče, izhaja iz stare ruske šole. Ne gre zanemariti dejstva, da “so si igralci po ruskih carskih gledališčih pridobili znatno spretnost v uprizorjanju francoskega vaudevillia”,³⁰ ki ga je podedovala in na naše odre preselila Nablocka.³¹ “Vedela je, kaj je telo, kaj je gib, vedela, kaj je roka, kaj so prsti, kaj je premik glave, kaj se pravi ‘usesti se’, kaj vstati, kaj gibati se. Gibati se v različnih čustvenih situacijah.”³² Ruski način igranja je bil za naš kulturni prostor pravo odkritje. Prav to je dokazala že v prvih ljubljanskih sezonah. “Nablocka ni bila samo igralka, poustvarjalka kar najbolj različnih ženskih likov; bila je umetnica, ki je velikokrat prerasla dodeljeno nalogo in ustvarila več, kot je mogel slutiti sam avtor; prehajala je tisto mejo, kjer igralska umetnost preneha biti ‘reproduktivna’.”³³ Pravzaprav ni bilo vloge, ki je ne bi znala odigrati. Od razkošnih podob iz visokega

²⁷ Vagapova, 2007, 76.

²⁸ Razgovor z Mirkom Mahničem.

²⁹ Razgovor z Ivanko Mežan.

³⁰ Prvotno je vodvil označeval francosko ljudsko pesem z veselo, satirično vsebino (iz fr. *chanson de vau de Vire* pesem iz doline Vire v Normandiji); danes pa je to vrsta komedije. Gre za lahko, veseloigro, s šaljivimi pevsкими vložki. Vir: Verbinc, 1971, 760.

³¹ Kalan, 1980, 159.

³² Razgovor z Mirkom Mahničem.

³³ Moravec, 1980, 315.

meščanstva do salonskih dam, dovilj in počestnic. Široko paleto žensk, ki so si bile različne po zgodovinskem ozadju, socialnem poreklu in kompleksnosti svoje osebnosti, je Nablocka mojstrsko, z vsemi skrajno dovršenimi podrobnostmi, uprizorila slovenskemu občinstvu. Uspeh za raznovrstno galerijo vlog gre natančnemu študiju. Pri tem se je najprej posvetila notranjosti lika, ki ga je igrala. Besedila se je začela učiti šele po tem, ko je začutila, da je lik usvojila. Glede kretenj in mimike obraza je sledila načelom, da je manj bolje kot več.³⁴

Velika figura iz salonskega sporeda je bila med drugim vloga baronice Castelli-Glembay v drami Miroslava Krležje Gospoda Glembajevi. Vloga baronice Castelli je izjemno zahtevna vloga, ki zahteva izkušeno in nadarjeno igralko. Igrala jo je v petih sezonah v letih od 1930/31 do 1937/38. O tej vlogi Kalan piše, da “po psihološki tehtnosti, po salonski reprezentativnosti, po konverzacijski spretnosti, po kompozicijski enovitosti, po osebnem času Nablocka ni doživela ne vrstnice in ne naslednice”,³⁵ kar potrjujeja Mežanova in Mahnič. “Bila je tako čudovita, tako je igrala tisto Glembajico, da po tem nobena ni več tako dobro odigrala te vloge,” je Mežanovi pripovedovala igralka Mila Kačičeva. Zasenčila je celo ženo Miroslava Krležje, Belo, ki je enako vlogo igrala v zagrebškem gledališču.³⁶ Druge igralko so sicer to vlogo odigrale prav tako dobro, a razlika je bila v tem, da je Nablocka “bila”³⁷ baronica Castelli. Drama Gospoda Glembajevi je zgodba o propadu bogate meščanske družine, ki si je bogastvo in zgradila na izkoriščanju, kraji in goljufijah in se povzpela do meščanskega plemstva. Na novico o družinski katastrofi baronica reagira z

³⁴ Mahnič, 1959, 59.

³⁵ Kalan, 1980, 149.

³⁶ Vagapova, 2007, 87.

³⁷ Prav tam, 151.

nasmehom. Prav o tem pomenljivem nasmehu, ki daje do znanja, da ona ve vse o vsem, se je razpisala Maša Slavčeva v *Ženskem svetu*. "Smehljaj te elegantne, mondenske žene je njeno orožje in njen ščit. Smehljaj, s katerim vse premaga: one, ki jih ljubi, in one, ki jih sovraži. Smehljaj, ki vzbuja smeh, grozo ali bridkost."³⁸ Vsekakor velja, da nekaterih igralcev ne opaziš, če ne opozarjajo nase z govorom, gibanjem po odru ali nazorno mimiko. Pa vendar jih kmalu lahko tudi pozabiš in ti niti ne ostanejo v spominu. "Veliki igralci," piše Kalan, "sodelujejo v igri tudi tedaj, kadar mirujejo in ne govore avtorjevega besedila: prisotni so v naši zavesti tudi takrat, ko so že davno stopili za kulise. Ti drugi so nekaj več: to so osebnosti. Med takšne nesporne osebnosti gledališkega sveta sodi Marija Nablocka."³⁹

Na svoj 25. jubilej, oktobra leta 1947, je igrala Nušičevo 'gospo ministrico'. Predstavo *Gospa ministrica* je režiral Fran Žižek, ki pa je bil sprva zelo skeptičen, saj pred tem še ni sodeloval z njo. Kot je zapisal, se morajo igralci in režiserji poznati med seboj do vseh diskretnih posebnosti, kar pa zahteva dolgo sožitje in ostro opazovanje.⁴⁰ Igralka ga je presenetila s svojo zvedavostjo, natančnostjo, s tem, da je skušala razumeti in naštudirati čisto vsako podrobnost mizanscene (vse prehode in postoje na odru). Imela je "ostro kritično stališče do vseh teh odrskih pokretov, ki jih drugi igralci povčini sprejemajo brez debate. Za vsako svojo kretanje je zahtevala pojasnila, logične nujnosti."⁴¹ Pri tej predstavi je Žižek doumel "da lahko ena sama igralčeva gesta, en sam igralčev pogled često izrazi več kot cela kopica besed."⁴² Ne glede na to, kakšno vlogo je imela,

³⁸ ŽS, Marija Nablocka, X/1932, 17.

³⁹ Kalan, 1980, 152.

⁴⁰ Žižek, 1947-48, 41.

⁴¹ Prav tam, 42.

⁴² Prav tam, 43.

SLIKA 5: Nablocka v vlogi baronice Castelli
(vir: Kalan, Filip: Hvalnica igri)

je bila opazna. “Zelo karizmatična. Njo si čutil. Samo stala je na odru, pa si že postal pozoren.”⁴³

Igralci so še dolgo po njeni smrti obnavljali spomin nanjo v vlogi kurtizane Canine iz Zweigove prepesnitve Volpona Bena Jonsona. Vlogo je zaigrala v sezoni 1928/29 in jo ponovila v sezoni 1950/51. Komična situacija se skriva samo v eni besedi, ki so jo toliko let po smrti Nablocke radi ponavljali mlajši igralci, ki je v tej vlogi niso nikdar videli. Zgodi se v nerodnem prizoru pred sodiščem, ko Canino vprašajo, kaj je po poklicu. “Zasebnica” samozavestno pove kurtizana.⁴⁴ V zapisanih spominih igralca Poldeta Bibiča, najdemo razlago, zakaj je eno samo besedo naredila nesmrtno.⁴⁵ Omenili smo, da se Nablocka nikdar ni v celoti znebila ruske fonetike, zato je do

⁴³ Razgovor z Ivanko Mežan. Mežanova o primerjavi Nablocke z igralko Marijo Vero pove naslednje: bila je “kot gotska katedrala, Nablocka pa kot renesančna palača”.

⁴⁴ Kalan, 1980, 158.

⁴⁵ Bibič, 2000, 63.

smrti govorila “mehko pojoče”. Njen ozki, ruski “é” je bilo slišati kot “jee”. Na vprašanje sodnika o poklicu kurtizane je bilo od Nablocke slišati odgovor “zasjeebnica”. Takrat še ni vedela, da je pravzaprav sama ustvarila zelo smešno besedno igro, če gre upoštevati asociacijo na srbsko udomačeno besedo za spolno združevanje. Ko je spoznala, da je s svojo izgovarjavo spravljala “moške v krohot, da so se dušili, ženske pa polulale od smeha, je prav gotovo izrabljala svojo jezikovno slabost, da bi dosegla še večji komični učinek”⁴⁶.

Nablocka je v sebi nosila širok diapazon vlog; igrala je 14-, 18- in tudi 40-letnice. Njene najljubše vloge so bile: Katarina v *Nevihiti Ostrovskega*, Nastasja Filipovna, Monna v *Osmi ženi*, Ranjevska v *Češnjevem vrtu*, kraljica Ana v *Kozarcu vode*, Ana Karenina.⁴⁷ Poleg vlog ruskih klasikov je izjemno odigrala tudi vloge drugih evropskih piscev, ki so za slovanski svet precej drugačni. Uspešna je bila v igran Oscarja Wilda, Johna Galsworthyja, Georgea Bernarda Shawa, Williama Shakespearja. Odlično je izpeljala transformacijo vloge navivke Elize v salonsko damo v Shawovi komediji o *Pigmalionu*. Malo manj so ji bili naklonjeni kritiki v “Obrti gospe Warrenove” in v “Ana Christie”. Franc Koblar piše, da se mu je zaradi njene enostranske zaposlenosti igra zdela precej stereotipna in nezanimiva,⁴⁸ pri čemer očitno kritik, opozarja Kalan, ni upošteval dejstva, da je stvaritev Nablocke nekaj več kot le domiselno upodobljen značaj.⁴⁹

Povojna leta in jubilej

Nablocka se je po Putjatovi smrti navezala na gospoda Pavla, ki je bil prav tako Rus. Kruh si je služil z igranjem harmonike v različnih kavarnah, kot je bilo to tisti čas v navadi, je bil bolj njen sluga, kot

⁴⁶ Bibič, 2000, 63.

⁴⁷ ŽS, Marija Nablocka, X/1932, 17.

⁴⁸ S, *Ana Christie*, 21. 3. 1926, 7.

⁴⁹ Kalan, 1980, 148.

Не забывайте
нашей встречи
и все несказанные
речи.

Помлад 68.

SLIKA 6: Dopisovanje z Ivanko Mežan: "Ne pozabite najinih srečanj in vse neizrečene besede" (Vir: osebni arhiv Ivanke Mežan)

pravi Mahnič, ki ji je na stara leta veliko pomagal. "Ko je bila že be-težna, je skrbel zanjo, vozil jo je na stolu po sobi, kuhal ji je in jo sna-žil."⁵⁰ Pristno in globoko pa je bilo tudi prijateljstvo s Franom Lipahom. Lipah je bil veliki igralec, pisal je za *Ljubljanski zvon* in je pred Ježkom imel radijske humoristične oddaje. Ko sta leta 1949 Jože Tiran in Dušan Moravec ustanovila Mestno gledališče, sta bila Lipah in Nablocka edina univerzitetno izobražena slovenska igralca, ki nista bila med njunimi profesorji. "Bila sta velika prijate-lja. Nič drugega, velika prijatelja."⁵¹

Ko so jo avstrijski filmski ustvarjalci povabili na snemanje na Dunaj, je vabilo odklonila in ostala zavezana ljubljanskemu občin-stvu. V letih, ki so sledila, se je izkazala kot vrhunska igralka, ki enako obvlada vloge s psihološkimi poudarki kot tudi igre v humo-

⁵⁰ Razgovor z Mirkom Mahničem.

⁵¹ Razgovor z Ivanko Mežan.

rističnih epizodah in družbenosatiričnih vlogah.⁵² Izplačevanje ljubljanskih igralcev je bilo vseskozi neredno, leta 1927 je uprava z njo prekinila pogodbo in jo obnovila šele, ko je Nablocka pristala na nižjo plačo, zaradi česar je bila pahnjena v revščino. Tudi zaradi tega je skupaj z Lipahom prenekateri dan preživela v ljubljanskih gostilnah in se tolažila s kozarcem konjaka.⁵³

Vedno bolj je tonila na dno. Do 2. svetovne vojne je redno dobivala vloge, potem pa so sledila mučna vojna leta pod nemško in italijansko okupacijo. Po vojni, leta 1947, se je morala zaradi premajhnih dohodkov izseliti iz hotela, kjer je bivala še iz predvojnih časov. Stari skoraj 60 let so namesto tega dodelili skromno, komaj nekaj kvadratnih metrov veliko podstrešnico.⁵⁴ Prav tega leta je slavila tudi srebrni jubilej, ob katerem je prejela ogromno čestitk, med drugim so ji čestitali Oton Župančič, Ferdo Kozak, Julij Betteto, France Vodnik in drugi. Takrat je ob svoji 25. letnici uprizorila Nušičevo 'gospo ministrico'.

Poslovilni nastop (in s tem upokojitev) se je zgodil maja leta 1956, ko je igrala v *Norici iz Chailloa* Jeana Giraudouxa. Čeprav veselega značaja, ni mogla skriti zagrenjenosti ob slovesu od ljubljanske Drame. Ni se hotela posloviti od gledališča, kajti zelo rada je igrala. Preizkusila se je celo v slovenskem umetniškem filmu, *Jara gospoda*, kjer je odigrala madame Lili. Po upokojitvi je sodelovala z Mestnim gledališčem ljubljanskim, kjer se je poskusila tudi kot režiserka. Režirala je *Nevihito* Ostrovskega. Zadnja vloga, ki jo je odigrala na njihovo povabilo, je bila v Čehovem *Stričku Vanji*, stara njanja Marina. Po osmih letih od nastopa v ljubljanski Drami jo je takratni Slovenski gledališki muzej (danes Slovenski gledališki inštitut, op. p.) povabil na prireditev ob

⁵² Kalan, 1980, 175.

⁵³ Bibič, 2000, 59.

⁵⁴ Kocijančič, 2007, 241.

SLIKA 7: Nablocka leta 1968 (vir: osebni arhiv Ivanke Mežan)

Shakespearjevi predstavi, ki so jo imeli v Mestni galeriji. Ko so pripravljali program za te jubilejne nastope, so se v Muzeju spomnili na nepozabno Dojko Nablocke v tragediji o Romeu in Juliji. Nablocka je tako ob svečani otvoritvi 15. aprila 1964 imela monolog, nato pa še vrsto dni zatem vsakič do zadnjega sedeža napolnila malo dvorano.

Zadnja leta pred smrtjo je preživela mirno, v domu za ostarele na Bokalcih. Nekaj mesecev pred smrtjo je doživela lepo in obenem tragično srečanje. Po srečnem naključju se je sestala s starejšim sinom Jakobom; mlajši je umrl med vojno. Mežanova se spominja, kako je sin, takrat star nekaj čez 60 let, pred Marijo pokleknil in ji v naročje položil glavo. Nablocka se je že precej tresla, takrat je že bolehalo za parkinsonovo boleznijo.

Veliko slovensko igralko ruskega rodu so po smrti 5. oktobra 1969 pokopali na ljubljanskih Žalah, kjer počiva skupaj z dramskimi igralci Antonom Verovškom, Ignacijem Borštnikom, Ivanom Levarjem, Milanom Skrbinškom in Stanetom Severjem.

Inspiracijski duh Nablocke je toliko let po njeni smrti še vedno prisoten, kar potrjujejo dela mlajših gledaliških ustvarjalcev. Dragan Živadinov je leta 1983 ustanovil retrogardistično Gledališče sester Scipion Nasice, ki je poskušalo obnoviti gledališko umetnost s predstavo *Retrogardistični dogodek Marija Nablocka*, maja 1985. Leta 2000 je Živadinov ustvaril predstavo z naslovom *Trije izdelki Noordung*, kjer je vlogo Marije Nablocke odigrala Tanja Ostojić. Miha Nemeč in Nejc Valenti sta po motivih člankov iz *Slovenskega naroda*, leto 1900, ter *Zbranih spisov* in *Ciganov* Frana Milčinskega, *Volje* Etbina Kristana in *Marije Nablocke* Mirka Mahniča, ustvarila predstavo *Life[®]anti*, ki je prejela Borštnikovo nagrado po presoji žirije, prav tako pa še nagrado za igro, režijo, kostumografijo in masko na 7. festival slovenskega komornega gledališča SKUP 2012.

Bibliografija

BIBIČ, P. (2000): *Soigralke*, Ljubljana, Mladinska knjiga.

Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja 15, Slovenski gledališki muzej (1970).

Gledališki list Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani, 25-letnica umetniškega ustvarjanja Marije Nablocke, Drama 1947/48.

KALAN, F. (1980): *Hvalnica igri*, Ljubljana, Cankarjeva založba.

MAHNIČ, M. (1959): *Marija Nablocka: Izpovedi*, Ljubljana, Mestno gledališče ljubljansko.

MORAVEC, D. (1980): *Slovensko gledališče od vojne do vojne*, Ljubljana, Cankarjeva založba.

Razgovor: Draga Ahačič, 15. julij 2014, razgovor opravila Tjaša Rant.

Razgovor: Ivanka Mežan, 8. julij 2014, razgovor opravila Tjaša Rant.

Razgovor: Mirko Mahnič, 14. julij 2014, razgovor opravila Tjaša Rant.

SLAVČEVA, M. (1932): "Marija Nablocka", *Ženski svet* X/1932, letnik 10, št. 9.

Slovenski gledališki inštitut, Personalna mapa Marija Nikolajevna Nablocka.

KOCIJANČIČ, K. (2007): “Marija Nablocka (1890–1969) Igralka ruskega rodu, ki je osvojila slovensko občinstvo”, v: *Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem*, Ljubljana, Tuma, SAZU, 238–242.

VAGAPOVA, N. M. (2007): “Актриса Мария Николаевна Наблочкая и режиссер Борис Николаевич Путята: русские в Любляне”, v: *Русская театральная эмиграция в Центральной Европе и на Балканах: очерки*. Санкт-Петербург, Алетеия.

VERBINC, F. (1971): *Slovar tujk*, Ljubljana, Cankarjeva založba.

Jutro (J) (1925): Boris Vladimirovič Putjata, let. 6, št. 88, 10. 4. 1925, str. 5.

Slovenec (S) (1926): Ana Christie, let. 54, št. 66, 21. 3. 1926, str. 7.

Slovenski narod (SN) (1922): Poglavje o “Idijotu”, let. 55, št. 286, 17. 12. 1922, str. 1.

Slovenski narod (SN) (1920); *Kultura*, let. 53, št. 203, 7. 9. 1920, str. 3.

Slovenski narod (SN) (1920); *Kultura*, let. 53, št. 207, 11. 9. 1920, str. 3.

Spletni viri:

http://www.violetatomic.si/predstave.php?predstave1_id=74 (zadnji dostop: 29. 5. 2015)

<http://www.violetatomic.si/pdf/nablocka2.pdf> (zadnji dostop: 29. 5. 2015)

<http://www.violetatomic.si/pdf/nablocka1.pdf> (zadnji dostop: 29. 5. 2015)

<http://www.glej.si/dogodki/predstave/122/15/lifeanti> (zadnji dostop: 29. 5. 2015)

<http://www.drama.si/repertoar/delo?id=43> (zadnji dostop: 29. 5. 2015)

<https://www.youtube.com/watch?v=MGZzz1s1Djo> (zadnji dostop: 29. 5. 2015)

http://www.significantcemeteries.org/2000_01_01_archive.html
(zadnji dostop: 29. 5. 2015)

Zvočni in vidni viri:

Zvočni arhiv in Arhiv avdio-video posnetkov, Slovenski gledališki inštitut, Jara gospoda, VHS

Zvočni arhiv in Arhiv avdio-video posnetkov, Slovenski gledališki inštitut, Liferanti, DVD

Zvočni arhiv in Arhiv avdio-video posnetkov, Slovenski gledališki inštitut, M 13 k, Marija Nablocka - 4 monologi, CD

Zvočni arhiv in Arhiv avdio-video posnetkov, Slovenski gledališki inštitut, M 23 k, Marija Nablocka razgovor, CD

Тьяша Рант

Словенская актриса российского происхождения – Мария Наблоцкая

Резюме: В начале 20 века словенцы впервые услышали имя, к тому моменту уже широко известное в российских театральных круга. Имя это - Мария Наблоцкая. Актриса впервые ступила на словенскую землю в 1922 году. Сюда её привела... любовь! В Люблянe Наблоцкая приехала вслед за своим мужем, знаменитым российским артистом, Борисом Путьятой. Почти сразу по приезду Наблоцкая попала в труппу театра Люблянской Драмe. Своей замечательной игрой актриса значительно обогатила словенское театральное искусство, в словенскую традицию она внесла тонкий психологизм, свойственный русскому театру. Характер ролей, которые исполняла актриса соответствовал духу того времени: она создавала

блестящие трагические и трагикомические образы. А её комический талант наиболее полно раскрылся в постановках по пьесам европейских драматургов эпохи Возрождения.

Цель доклада состоит в том, чтобы познакомить читателя с этой удивительной женщиной, рассказать о её ярком, хоть и непростом жизненном пути, а также выдвинуть на первый план богатое наследие словенского театра.

Ключевые слова: Мария Наблоцкая, Борис Путята, российские эмигранты, российские актеры